

La Llei del Patrimoni Cultural Català

Després que la Sentència del Tribunal Constitucional 17/1991, sobre els recursos d'inconstitucionalitat presentats contra la Llei del Patrimoni Històric Espanyol (LPHE) clarifiqués el marc de competències entre l'Estat i la Generalitat en matèria de patrimoni cultural, el 17 de setembre de 1993 el Parlament de Catalunya aprovà la Llei 9/1993, de 30 de setembre, amb la qual, Catalunya, es dotava d'una eina pròpia per a regular la protecció, conservació, investigació, difusió i el foment del seu patrimoni cultural.

La seva entrada en vigor, no exempta de crítiques pel seu tarannà generalista que abasta àmbits tan diversos com l'històric, l'artístic, l'arquitectònic, l'arqueològic, el paleontològic, etnològic, el documental, el bibliogràfic i el científic i tècnic, ha suposat, això no obstant, un important pas endavant quant a la definició dels principis bàsics i generals que han de regir qualsevol d'aquests aspectes del nostre patrimoni.

La *Revista d'Arqueologia de Po'nent* ha volgut amb aquest «Debat» contrastar diferents opinions de tècnics i professionals per tal de conèixer l'abast real dels continguts de la Llei i la seva incidència en la legislació d'un patrimoni... que és de tothom.

La Llei del Patrimoni Cultural Català

Raimon Carrasco i Nualart

1. El marc competencial

La Sentència del Tribunal Constitucional 17/1991, sobre els recursos d'inconstitucionalitat presentats per la Generalitat de Catalunya, el Govern Basc i la Junta de Galícia contra la Llei del Patrimoni Històric Espanyol (LPHE), va clarificar el marc de distribució de competències entre l'Estat i la Generalitat en matèria de patrimoni cultural. Segons la meua opinió, en aquesta sentència el Tribunal Constitucional fa una interpretació molt extensiva de les potestats de l'Estat per a legislar sobre patrimoni cultural, la qual cosa queda en part compensada per una interpretació pro-autonòmica en relació amb les competències d'ordre executiu.

Més concretament, pel que fa a l'esfera legislativa, el Tribunal Constitucional declara que, en matèria de patrimoni cultural, l'Estat disposa no solament de la competència de defensa contra l'exportació i l'espoliació que li assigna l'article 149.1.28 de la Constitució sinó, a més —i aquesta és la interpretació que considero extensiva—, d'una habilitació genèrica derivada de l'article 149.2 en base a la qual l'Estat pot legislar sobre els principis bàsics i generals que han de regir qualsevol aspecte del patrimoni cultural. D'acord amb aquesta interpretació, el Tribunal va declarar constitucionals tots els articles impugnats de la LPHE. En canvi, com dèiem, en l'àmbit de les funcions executives els pronunciaments de la Sentència 17/1991 són bàsicament favorables a la Generalitat, que veu reconegudes competències tan importants com la declaració de béns d'interès cultural o la promoció exterior del patrimoni cultural.

En conclusió, de la delimitació competencial establerta per la sentència que comentem se'n desprèn que la Generalitat de Catalunya, a l'hora d'elaborar la Llei del Patrimoni Cultural Català (LPCC), va haver de partir necessàriament del marc bàsic fixat per la LPHE. Evidentment, la Generalitat ha pogut desplegar i adaptar aquest marc i introduir regulacions addicionals però partint del respecte als criteris bàsics fixats per la llei estatal.

2. Les categories de protecció del patrimoni cultural català

La LPCC estableix en el seu article 1 una definició molt àmplia del patrimoni cultural català. Tots els béns inclosos en l'extens ventall definit per l'article 1 (en general, tots els béns amb valors culturals mereixedors d'una tutela especial) són objecte d'un nivell mínim de protecció, articulat bàsicament a partir del deure genèric de conservació que l'article 21 imposa als titulars d'aquests béns.

D'entre els béns integrants del patrimoni cultural català, la Llei estableix dues categories de protecció privilegiada: els béns catalogats (categoria equivalent a la dels béns inventariats de la LPHE però que la LPCC no limita als béns mobles sinó que estén també als immobles) i els béns culturals d'interès nacional, que equivalen als béns d'interès cultural de la LPHE.

Els béns catalogats són definits per la Llei com aquells que «tot i llur significació i importància, no compleixin les condicions pròpies dels béns culturals d'interès nacional» (art. 15). La competència per a la seva declaració correspon al conseller de Cultura si es tracta de béns mobles i a l'Ajuntament (en els municipis de més de 5.000 habitants) o al Consell Comarcal (en els de menys de 5.000 habitants) si es tracta de béns immobles. Els béns immobles catalogats, que la Llei anomena també béns culturals d'interès local, constitueixen una de les novetats que introdueix la LPCC i que respon a un doble objectiu: d'un cantó, reforçar les competències dels ens locals i, de l'altre, assolir una major imbricació entre els règims de protecció específics de la legislació cultural i els règims de protecció establerts a la legislació urbanística general.

Els béns més rellevants del patrimoni cultural català, tant mobles com immobles, han de ser declarats d'interès nacional (art. 7). La declaració és competència del Govern de la Generalitat i s'ha de fer amb l'informe favorable previ de l'Institut d'Estudis Catalans i del Consell Assessor del Patrimoni Cultural Català (organisme, aquest darrer, creat per la pròpia LPCC). Els béns immobles poden ser declarats d'interès nacional en una de les categories següents: monument històric, conjunt històric, jardí històric, lloc històric, zona d'interès etnològic, zona arqueològica i zona paleontològica.

El règim de protecció dels béns culturals d'interès nacional coincideix, en línies generals, amb l'establert a la LPHE per als béns d'interès cultural. La protecció dels immobles s'articula principalment a través de l'autorització prèvia pel Departament de Cultura de qualsevol llicència d'obres que afecti un bé declarat, autorització que, en determinats supòsits, pot deixar de ser preceptiva si s'aprova un pla urbanístic de protecció de l'àrea de què es tracti (art. 34). Pel que fa als béns mobles, la principal novetat que introdueix la LPCC és la necessitat d'autorització del Departament de Cultura per a poder disgregar les col·leccions declarades d'interès nacional (art. 45.1).

3. El patrimoni arqueològic

El patrimoni arqueològic, definit per la Llei com «els béns mobles o immobles de caràcter històric per a l'estudi dels quals cal utilitzar metodologia arqueològica» (art. 46.1), és objecte d'un règim especial de protecció. Així, al marge de la possibilitat de declarar d'interès nacional els béns arqueològics més rellevants, la LPCC crea la nova figura dels espais de protecció arqueològica, en la qual s'inclouen totes les àrees on es presumeix l'existència de restes arqueològiques. La protecció dels espais és bàsicament preventiva: el promotor d'una obra que afecti una àrea protegida té l'obligació d'incloure en el projecte d'obra

un estudi arqueològic, del qual en pot derivar l'obligació d'executar alguna intervenció arqueològica abans d'iniciar les obres. La Llei dota l'Administració d'importants potestats per a poder suspendre qualsevol obra que pugui afectar el patrimoni arqueològic i preveu per a aquests casos l'obligació del Departament de Cultura d'indemnitzar pels danys i perjudicis que la suspensió pugui ocasionar.

La Llei regula amb força detall les intervencions arqueològiques, que han de ser autoritzades pel Departament de Cultura, i els descobriments de restes. Sobre aquesta darrera qüestió, s'estableix que, amb caràcter general, els béns amb valor arqueològic descoberts a Catalunya són propietat de la Generalitat, la qual té l'obligació de pagar les indemnitzacions que corresponen al descobridor i al propietari del terreny (art. 53).

4. Mesures per a la difusió del patrimoni cultural

Una de les aportacions interessants de la LPCC la constitueixen els preceptes que dedica a les mesures per a fomentar la difusió del patrimoni. Com es diu en el preàmbul, «la Llei no s'atura en els objectius de protecció i restauració del patrimoni cultural, sinó que pretén dinamitzar-ne la difusió com a conseqüència lògica de l'assoliment progressiu d'aquells objectius».

Per aconseguir aquest objectiu, s'estableixen, entre d'altres, les mesures següents:

— L'obligació del Departament de Cultura d'elaborar l'Inventari del Patrimoni Cultural Català, on s'han d'incloure no solament els béns d'interès nacional i els catalogats sinó també els restants béns integrants d'aquell patrimoni. Les dades de l'Inventari han de ser accessibles al públic «mitjançant l'establiment d'una xarxa descentralitzada de transmissió de dades» (art. 60).

— L'establiment d'un sistema de gestió àgil i descentralitzat, en règim d'autonomia econòmica, per als monuments oberts a la visita pública (art. 62).

— L'habilitació al Govern per a cedir l'ús de monuments de la Generalitat en favor d'institucions públiques o privades que, amb la seva utilització, en garanteixin un millor manteniment (art. 63).

— La inclusió del coneixement del patrimoni cultural en els currículums dels diferents nivells del sistema educatiu (art. 65).

5. Les competències de les administracions locals

Una de les diferències notables que es poden establir entre la LPHE i la LPCC és el major protagonisme que aquesta darrera assigna a les administracions locals. Les competències de protecció dels béns declarats d'interès nacional recauen essencialment en l'Administració de la Generalitat, però els ajuntaments —i, en menor grau, els consells comarcals— tenen atribuïdes també importants funcions en la protecció d'aquests béns i, en particular, exerceixen la tutela sobre els béns immobles catalogats.

En aquesta línia, es poden destacar les següents potestats dels ajuntaments i els consells comarcals: competència per declarar els béns d'interès local (art. 17); drets de tempteig i retracte sobre les transmissions de béns culturals immobles (art. 26), potestat d'expropiació de béns culturals (arts. 38 i 64); competència per a realitzar intervencions arqueològiques (art. 50); participació en la gestió dels monuments de la Generalitat (art. 62); potestats d'inspecció i sanció (arts. 67 i ss.), etc.

D'altra banda, en aplicació de les previsions de la Llei 16/1990, sobre el règim especial de la Vall d'Aran, la LPCC estableix que, en el territori de la vall, bona part de les competències que la Llei assigna a l'Administració de la Generalitat han de ser exercides pel Consell General de la Vall d'Aran.

Les diputacions provincials, en canvi, no veuen reconeguda cap competència específica en matèria de patrimoni cultural, i els serveis que actualment presten en aquest camp són transferits per la LPCC a la Generalitat de Catalunya.

La protecció del patrimoni arqueològic a partir de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català

Araceli Martín i Cólliga

Al llarg d'aquest article intentarem valorar el que entenem que ha suposat aquesta Llei en la defensa quotidiana d'aquest patrimoni. Ens centrarem en les referències al patrimoni arqueològic i en la protecció real d'aquest, en detriment d'altres aspectes, per una òbvia limitació d'espai.

Decret 30/1984, de 25 de gener

Cal recordar l'aportació que suposà el Decret 30/1984, del 25 de gener, pel qual s'establí l'obligatorietat de l'informe del Departament de Cultura en matèria de catalogació municipal de monuments. Amb aquesta important eina, avui malauradament derogada per la llei que ens ocupa, es va poder accedir, a través de les Comissions Territorials del Patrimoni Cultural, al control dels catàlegs de protecció del patrimoni municipal i reclamar, en cas necessari, la inclusió del patrimoni arqueològic conegut i la redacció d'una normativa per a la seva protecció que, com a mínim, hauria de requerir l'informe de la Direcció General del Patrimoni Cultural, prèviament a la concessió d'una

licència d'obres en les zones amb expectativa o amb vestigis arqueològics. Aquest informe podia condicionar-la amb la realització prèvia d'intervencions arqueològiques.

Es conseguiren tímides normes en la legislació urbanística d'alguns municipis, on el paper de l'arqueòleg era cada cop més familiar. Era un tema, però, a generalitzar i desenvolupar.

Llei 16/1985, de 24 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol

Aquesta llei estatal, a més de reunir tota la legislació existent sobre patrimoni, actualitzà la definició i marc del patrimoni cultural, recordà el paper dels ajuntaments pel que fa a protecció i custòdia (art. 7) i donà protagonisme als ciutadans en la defensa d'aquest patrimoni (art. 8). Reconeixia de domini públic els béns recuperats en una excavació, en una obra o per atzar (art. 44.1). Va consolidar una categoria superior dels béns més rellevants, que ara passaven a denominar-se Béns d'Interès Cultural (BIC), per als quals es desplegava una estratègia de protecció legal (títol II), des del mateix moment en què s'incoava l'expedient de declaració de BIC (art. 16). A la pràctica es definien dues categories: els BICs i els restants béns, però tot quedava protegit (art. 36.1). L'ur incompliment se sancionava en tots els casos (art. 76.1a, e); es podien aturar obres en BICs (art. 37.1) i en béns no declarats (art. 37.2), i exigir la realització de controls arqueològics de rebaixaments, prospeccions o excavacions en ambdós tipus (art. 22.1 i art. 43, respectivament), sense oblidar els drets dels propietaris.

Era una llei senzilla, que permetia, però, molt marge de maniobra a partir d'alguns articles.

Llei 9/1993 de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català (DOGC núm. 1807, de l'11 d'octubre de 1993)

Aquesta llei ha arribat vuit anys més tard. És la segona legislació catalana en relació al patrimoni cultural català, que substitueix la de 13 de juliol de 1934.

És molt més ambiciosa, complexa i completa que la llei estatal, com anirem veiem. S'organitza a partir d'un esquema ben estructurat. Consta d'una introducció, un títol preliminar amb les disposicions generals i cinc títols dedicats a les tres categories de protecció (títol primer), règims de protecció dels béns, incloent les normes específiques de protecció del patrimoni arqueològic (títol segon), mesures de foment i difusió (títol tercer), execució de la llei i règim sancionador (títol quart) i Consell Assessor (títol cinquè) respectivament, amb 81 articles, diverses disposicions addicionals, transitòries, derogatòria i final.

Comença amb una declaració de principis de la Llei:

- «El patrimoni cultural és un dels testimonis fonamentals de la trajectòria històrica i d'identitat d'una col·lectivitat nacional. Els béns que l'integren constitueixen una herència insubstituïble, que cal

transmetre en les millors condicions a les generacions futures. La protecció, la conservació, l'acreciment, la investigació i la difusió del coneixement del patrimoni cultural és una de les obligacions fonamentals que tenen els poders públics».

«S'estableixen tres categories de protecció, comunes a béns mobles, immobles i immaterials: els béns culturals d'interès nacional, els béns catalogats i la resta de béns integrants de l'ampli concepte de patrimoni cultural definit per l'article 1».

Aquest article 1, dins les Disposicions Generals del títol preliminar, diu:

- «El patrimoni cultural català és integrat per tots els béns mobles o immobles relacionats amb la història i la cultura de Catalunya que per llur valor històric, artístic, arquitectònic, arqueològic, paleontològic, etnològic, documental, bibliogràfic, científic o tècnic mereixen una protecció i una defensa especials, de manera que puguin ésser gaudits pels ciutadans i puguin ésser transmesos en les millors condicions a les generacions futures» (art. 1.2).

La protecció del patrimoni arqueològic en la Llei 9/1993

Pel que respecta al patrimoni arqueològic, aquesta llei és ambiciosa i vol ser original. Incorpora bona part de la problemàtica i de l'experiència acumulada en els últims anys; precisa la normativa, no oblidant els drets i els deures dels propietaris, recorda la col·laboració dels ciutadans i atorga competències a les administracions locals, etc. Ofereix una casuística bastant codificada que, de vegades, a la pràctica, també pot dificultar un tràmit urgent o arribar a la protecció amb facilitat.

La Llei declara que l'Administració de la Generalitat, els consells comarcals i els ajuntaments, en l'exercici de llurs competències respectives, han de vetllar per la protecció, la conservació, l'acreciment, la difusió i el foment del patrimoni i han d'estimular la participació de la societat, per la qual cosa s'han de dotar dels mitjans materials i personals adequats (art. 3.1). No es tracta només de col·laborar, sinó que ara han de compartir obligacions i responsabilitats i s'han d'informar mútuament (art. 3.2,3 i 4). L'Església catòlica també és responsable quant al seu patrimoni i té l'obligació de col·laborar amb les administracions públiques de Catalunya (art. 4). Però la responsabilitat davant el patrimoni inclou també els particulars, que poden i han d'exigir el compliment de la llei davant les administracions competents (art. 5.1) i tenen l'obligació de denunciar-los una situació de perill o la destrucció consumada o imminent d'un bé integrant del patrimoni cultural català (art. 5.2).

El darrer article de les Disposicions Generals del títol preliminar tracta dels municipis amb un patrimoni rellevant, ja sigui històrico-artístic (quatre primers apartats), ja sigui arqueològic, i s'hi reclama la figura de l'arqueòleg municipal:

«Els municipis amb un patrimoni arqueològic important han de disposar d'arqueòleg municipal,

l'obligatorietat i les funcions generals del qual s'han d'especificar per reglament. Correspon a la potestat d'autoorganització local de nomenar el dit arqueòleg i de determinar-ne les funcions específiques» (art. 6.5).

Alguns ajuntaments catalans ja disposen d'arqueòlegs i fins i tot de Servei d'Arqueologia. Ara es reconeix aquesta necessitat dins la infraestructura municipal, fet que resulta coherent amb la responsabilitat que dóna a les administracions locals. Entenem que el futur reglament haurà de precisar els barems per determinar aquests municipis i les funcions dels arqueòlegs municipals, amb la voluntat que hi hagi unes directrius mínimes comunes en l'autoorganització municipal.

El capítol IV del títol segon es reserva íntegrament a les normes específiques de protecció del patrimoni arqueològic (articles 46 a 53). Comença per una definició del patrimoni arqueològic¹ (art. 46.1), fixa els mitjans per protegir-lo (art. 46.2) i estableix una mesura preventiva i protectora davant les grans obres (art. 46.3). Es diu:

«Els béns mobles i immobles de caràcter històric per a l'estudi dels quals cal utilitzar metodologia arqueològica integren el patrimoni arqueològic català. També l'integren els elements geològics i paleontològics relacionats amb l'ésser humà i amb els seus orígens i antecedents» (art. 46.1).

«La protecció dels béns a què es refereix l'apartat 1 s'estableix mitjançant llur declaració com a béns culturals d'interès nacional o mitjançant llur catalogació i, en tot cas, amb l'aplicació de les regles específiques d'aquest capítol» (art. 46.2).

«En la tramitació de projectes d'obres, d'instal·lacions o d'activitats que s'hagin de sotmetre al procediment d'avaluació d'impacte ambiental i que afectin béns integrants del patrimoni arqueològic, s'ha de sol·licitar informe al Departament de Cultura» (art. 46.3)

Aquest darrer apartat recull el treball de seguiment d'obres públiques que s'ha portat a terme des de la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat en els últims anys i la reclamació sistemàtica de l'aplicació de l'1% cultural per a les intervencions arqueològiques. Sens dubte ajudarà a controlar l'impacte i l'afectació del patrimoni arqueològic, des de la mateixa redacció del projecte d'aquestes obres. La inclusió en tots aquests informes de, com a mínim, un apartat referent a la obligació del seguiment arqueològic d'aquestes obres és de cabdal importància.

Aquest capítol tracta també els requeriments per aconseguir una autorització d'intervenció arqueològica, la qual correspon al Departament de Cultura, sens perjudici de la llicència municipal que sigui preceptiva segons la legislació urbanística² (art. 47.1) ; es defineix

la intervenció arqueològica i paleontològica (art. 47.2) i es concreten els requisits que cal complimentar (art. 47.3) i que no repetirem aquí per tractar-se d'una matèria coneguda per la professió arqueològica.

A continuació passa a concretar les mesures de prevenció i/o protecció en jaciments declarats BCIN (48), en espais de protecció arqueològica (EPA) (art. 49) i en els restants, que hem de suposar que són els jaciments inèdits (art. 50, 51 i 52).

Defineix l'espai de protecció arqueològica, que la llei ens presenta com a gran novetat i que equival a un Bé Catalogat (BC):

«Es consideren espais de protecció arqueològica els llocs que no han estat declarats d'interès nacional on, per evidències materials, per antecedents històrics o per altres indicis, es presumeix l'existència de restes arqueològiques o paleontològiques» (art. 49.1).

Entenem que en realitat aquesta definició recull la de jaciment i la de zona d'expectativa arqueològica,³ figures utilitzades a efectes pràctics abans d'aquesta llei. Aquests espais han de ser determinats per resolució del conseller de Cultura, amb audiència prèvia dels interessats i de l'Ajuntament afectat. La resolució, que no ha de ser publicada en el DOGC, ha de ser comunicada a l'Ajuntament i als interessats (art. 49.2).

Quant a la responsabilitat i el finançament d'una intervenció arqueològica en un jaciment afectat per unes obres, hem de recordar que, un cop més, aquesta llei recull l'experiència dels últims anys. A partir d'ara, el promotor d'una obra que afecti una zona arqueològica, paleontològica o un altre bé cultural immoble d'interès nacional (art. 48.1), així com un espai de protecció arqueològica (art. 49.3) ha de presentar un projecte arqueològic, d'acord amb el que estableix l'article 47. Si aquest promotor és un particular i el projecte afecta un BCIN, el Departament de Cultura ha de col·laborar en el finançament del cost d'execució del projecte (art. 48.2), mentre que en els espais de protecció arqueològica també pot col·laborar l'Ajuntament afectat (art. 49.3). I en no parlar més que dels promotors particulars, entenem que els promotors públics o amb pressupostos públics han de costejar exclusivament les intervencions a partir dels seus propis pressupostos.

Davant dels jaciments inèdits i per tant no protegits, la llei contempla que el Departament de Cultura pugui executar directament les intervencions arqueològiques adients (art. 50). És similar a l'article 43 de la Llei de l'Estat, si bé en la nostra llei les corporacions locals també poden executar-les, sempre complimentant l'article 47 i un cop obtinguda l'autorització del Departament de Cultura. Les indemnitzacions que puguin correspondre es regeixen pel que estableix la legislació sobre expropiació forçosa. Aquesta oportunitat que atorga l'article 50 a les administracions entenem que s'estén més enllà de les urgències, abastant altres intervencions de recerca o subsidiàries d'obres, etc.

3. Aquí es pressuposa l'existència de jaciment, que cal comprovar mitjançant sondeigs.

1. És idèntica a la de la Llei marc (art. 40.1 PHE), llevat de l'absència de referència a la seva ubicació en terra o sota l'aigua a la llei catalana.

2. Entenem aquesta llicència dins el marc de responsabilitat que la llei atorga a l'Ajuntament, però esperem que no sigui necessària, ja que podria complicar el tràmit, multiplicant la burocràcia. De fet la notificació actual d'una intervenció del Departament de Cultura a l'alcalde i al president del Consell Comarcal ens resulta suficient per a l'objectiu que es proposa.

Els comentaris dels articles 51 (descobriment de restes arqueològiques) i 52 (suspensió d'obres) els reservarem per més endavant.

Quant a la titularitat dels descobriments, tenen la consideració de domini públic (d'acord amb la Llei de l'Estat) i s'han d'integrar en el patrimoni de la Generalitat o en una altra administració, si aquesta ha corregut amb les despeses derivades dels drets econòmics del descobridor i propietari del lloc, a què fa referència l'article 51.4 (art. 53).

Les mesures de foment (capítol I) i de difusió (capítol II) es troben en el títol tercer. Recollirem que: «L'Administració de la Generalitat ha d'establir un programa anual d'inversions i ajuts per a la investigació, la documentació, la conservació, la recuperació, la restauració i la millora del patrimoni cultural, amb les dotacions pressupostàries corresponents» (art. 55)

També destacarem l'article 57 sobre «l'u per cent cultural», ja existent en la legislació estatal, però ara reservat a l'àmbit català. Abans, bona part de les intervencions arqueològiques subsidiàries d'obres públiques, en especial les de la xarxa viària, ja eren costejades amb aquests pressupostos atesa la pressió que exercia el Departament de Cultura, però calia que la Llei ho recollís. A partir d'ara, l'Administració de la Generalitat ja té l'obligació de reservar sempre l'u per cent dels seus projectes, de 100 milions en amunt (art. 57.3a), per a inversions en la conservació, restauració, excavació i adquisició dels béns protegits per la llei i en la creació artística contemporània (art. 57.1) i s'ha d'acreditar la disponibilitat d'aquest crèdit en els expedients de contractació d'obres (art. 57.7). Els criteris i aplicació d'aquest fons s'ha de determinar per reglament, però tenen preferència els béns que poden quedar afectats directament per l'obra pública i els situats dins el seu entorn, d'acord amb l'informe previ del Departament de Cultura (art. 57.6). A partir d'aquesta Llei també cal aquest informe per a les inversions de l'Estat a Catalunya, en virtut de l'aplicació de l'u per cent cultural determinat per la llei del PHE (art. 57.8). Tot i considerar molt positiu aquest article, entenem que es queda curt:

«Els costos de les intervencions arqueològiques a què fan referència els articles 48.2 i 49.3 tenen la consideració d'aportació a l'u per cent» (art. 57.5).

Si tenim en compte que els informes d'impacte ambiental permeten preveure l'afectació d'uns jaciments durant la fase de redacció del projecte, el pressupost necessari per a delimitar i valorar aquest impacte s'hauria d'haver inclòs (com a mínim pel que respecta a aquesta primera fase) com una mesura correctora més en el cost del projecte, amb la qual cosa l'import de l'u per cent quedaria intacte per completar la documentació arqueològica (fase d'excavació en extensió, a més de recuperació de possibles noves troballes) i per a incrementar les partides en benefici del patrimoni cultural.

Quant a la difusió, retindrem l'obligació del Departament de Cultura d'elaborar i mantenir l'Inventari del Patrimoni Cultural Català, a fi de permetre la documentació i la recopilació sistemàtiques, la investigació i la difusió de tots els béns que l'integren (art. 60.1); així com l'obligació de promoure, fomentar i vetllar per la visita pública i la difusió (art. 61), de

gestionar els monuments per la Generalitat (art. 62), de cedir l'ús de monuments (art. 63), d'instal·lar museus, arxius i biblioteques (art. 64), d'incloure l'ensenyament del patrimoni en els diferents nivells del sistema educatiu (art. 65.1), del desenvolupament dels ensenyaments especialitzats en la conservació i el manteniment del patrimoni cultural (art. 65.2) i de la preparació adequada dels funcionaris encarregats de l'administració o la custòdia del patrimoni cultural (art. 65.3), així com de promoure publicacions d'investigació i divulgació (art. 66).

Aquests propòsits són ideals, però calen mitjans per portar-los a la pràctica i fer-los realitat.

Protecció dels jaciments arqueològics qualificats de Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN)

En el títol primer, capítol I, es troba la definició i classificació (art. 7) i el procediment administratiu requerit des de la incoació a la notificació i publicació de la declaració (articles 8 a 12), sense oblidar el seu registre (art. 13) i el procediment per a deixar sense efecte una declaració (art. 14).

De les definicions dels set tipus de BCIN immobles, retindrem el de zona arqueològica i el de zona paleontològica:

«Zona arqueològica: lloc on hi ha restes de la intervenció humana que solament és susceptible d'ésser estudiat en profunditat amb la metodologia arqueològica, tant si es troba en la superfície com si es troba en el subsòl o sota les aigües. En el cas que els béns culturals immobles definits per les lletres a) (monument històric), b) (conjunt històric), c) (jardí històric), d) (lloc històric) i e) (zona d'interès etnològic) tinguin en el subsòl restes que solament siguin susceptibles d'ésser estudiats arqueològicament, tindran també la condició de zona arqueològica» (art. 7.2 f).

«Zona paleontològica: lloc on hi ha vestigis fossilitzats que constitueixen una unitat coherent i amb entitat pròpia, encara que cadascun individualment no tinguin valors rellevants» (art. 7.2 g).

La qualificació de BCIN aporta una gran protecció legal. La llei catalana la precisa, la completa i lògicament l'adequa a les competències autonòmiques. Aquesta redueix els terminis: l'acord de la declaració passa dels 20 mesos de la llei marc als 18 mesos a comptar de la data en què s'ha incoat l'expedient; la caducitat de l'expedient passa dels 4 mesos de la Llei del PHE als 30 dies següents a la sol·licitud d'arxiu de les actuacions, però el reinici de l'expedient es rebaixa de 3 a 2 anys, sempre llevat que ho demani el titular (art. 10.2). Això està en la línia d'afectar el menys possible al propietari.

La definició d'entorn i el paper rellevant que se li atorga és una altra aportació, en la línia de clarificació i especificació de la llei:

«L'entorn que pot incloure el subsòl, és constituït per l'espai, sigui edificat o no, que dóna suport ambiental al bé i l'alteració del qual pot afectar-ne els valors, la contemplació o l'estudi» (art. 11.1b).

Abans, però, amb voluntat, es podia interpretar la protecció de l'entorn a partir de la simple declaració que tot immoble declarat BIC era inseparable del seu entorn (art. 18). Ara, per contra, cal declarar-ho específicament si el volem protegir. Aquesta precisió li resta protecció en aquests moments als entorns no declarats, que són la immensa majoria.

Fent un repàs de la protecció d'un BCIN veiem que en la secció segona del capítol I del títol segon s'estableix el deure de preservar-lo i mantenir-lo i aclara que no pot ésser destruït (art. 25). Llur incompliment, com veurem més endavant, suposa sancions greus i molt greus respectivament (art. 71.3 i 4). Aquesta protecció s'estén al dret de tempteig i de retracte de les administracions públiques (art. 26), a les escriptures públiques (art. 27) i a les limitacions a la transmissió (art. 28). La tercera secció, reservada als BCINs, reclama als propietaris, titulars d'altres drets reals i posseïdors d'aquests béns, sempre que el seu manteniment adequat ho requereixi, l'elaboració i la presentació al Departament de Cultura de programes, que previnguin les actuacions necessàries per a la seva conservació, (art. 29); també l'obligació de permetre el seu estudi, la senyalització i l'accés al públic, aquest darrer condicionat (art. 30), l'incompliment dels quals constitueix infraccions lleus i greus respectivament (art. 71.2 i 3).

La secció primera del capítol II (títol segon) concreta la protecció dels béns immobles d'interès nacional (BIIN): revisió de llicències urbanístiques⁴ (art. 31); les condicions d'enderroc d'un BIIN (art. 32); l'obligació d'elaborar un planejament urbanístic que haurà d'aprovar el Departament de Cultura, per a la qual tampoc aquesta llei imposa terminis (art. 33); les condicions de l'autorització d'obres en aquests llocs mentre no hi ha planejament urbanístic (art. 34); els criteris d'intervenció (art. 35); els requeriments per autoritzar un canvi d'ús (art. 36); les condicions per al desplaçament d'aquests (art. 37) i les causes d'expropiació (art. 38).

La necessària documentació d'un subsòl arqueològic es recull en l'article que tracta la prohibició d'enderroc d'un BIIN

«Prèviament a l'enderrocament dels immobles cal haver fet els tràmits necessaris per a deixar-ne sense efecte la declaració i, en cas que tinguin en el subsòl restes d'interès arqueològic, cal haver-hi fet la intervenció arqueològica preceptiva» (art. 32.1).

En relació als requeriments de qualsevol projecte d'intervenció en un BIIN, considerem molt positivament que aquests s'especifiquin, així s'asseguren unes mesures de protecció adients, que inclouen el paper de l'arqueologia i, alhora, els responsables del projecte coneixen tot el que cal tenir en compte, cosa que, a més, agilita el tràmit administratiu:

«...ha d'incloure un informe sobre els seus valors històrics, artístics i arqueològics i sobre el seu estat actual, i també d'avaluació de l'impacte de la intervenció que es proposa» (art. 34.3).

Aquest reconeixement del valor de l'arqueologia torna a quedar patent en requerir-la en les condicions prèvies al desplaçament d'un BIIN:

«Els immobles d'interès nacional són inseparables de llur entorn. Només es pot procedir a fer-ne l'aixecament o el desplaçament en els termes fixats per la legislació estatal i, en tot cas, amb l'informe favorable previ del Departament de Cultura, amb la llicència urbanística corresponent i un cop feta la intervenció arqueològica, si escau, en el subsòl» (art. 37).

Finalment, la possibilitat d'excavacions arqueològiques com a requisit previ per a la realització d'obres en BCINs (art. 48), és una altra gran aportació de la llei, ja exposada en l'apartat anterior.

Protecció dels béns catalogats-espais de protecció arqueològica (BC-EPA)

«Els béns integrants del patrimoni cultural català que, tot i llur significació i importància, no compleixin les condicions pròpies dels béns culturals d'interès nacional han d'ésser inclosos en el Catàleg del Patrimoni Cultural Català» (art. 15).

Els béns catalogats són una important aportació en l'ordenació de la protecció. Els instruments de protecció i control d'aquests recauen principalment en els municipis. Dins el patrimoni arqueològic, ja hem vist que aquests equivalen als espais de protecció arqueològica, dels quals ja hem parlat en un apartat anterior.

La inclusió del patrimoni arqueològic en els plans especials de protecció dels municipis, per decisió voluntària d'alguns ajuntaments o per requeriment de les comissions territorials del patrimoni cultural abans de la publicació d'aquesta llei, ara s'exigeix legalment:

«Tota catalogació de béns immobles ha de contenir els jaciments arqueològics del terme municipal que han estat declarats espais de protecció arqueològica» (art. 17.5).

Aquesta mateixa condició d'EPA, però, entenem que impedeix obligar a incorporar els jaciments coneguts i no declarats encara EPA, en els esmentats plans, amb què es produeix una situació peculiar. Així mateix ens preguntem sobre la situació legal actual dels jaciments inclosos amb anterioritat a la llei en aquests plans, que encara no han estat declarats EPA.

La protecció d'un BC és similar a la d'un BCIN: inclou el deure de preservar-lo, mantenir-lo i no pot ésser destruït (art. 25); l'incompliment provoca sancions greus i molt greus respectivament (art. 71.3 i 4); la protecció s'estén al dret de tempteig i de retracte de les administracions públiques (art. 26), a les escriptures públiques (art. 27) i a les limitacions a la transmissió (art. 28).

Les excavacions arqueològiques, dutes a terme prèviament a l'execució d'obres en espais de protecció arqueològica (art. 49.3), per tal de recuperar i docu-

4. La defensa de la propietat privada queda patent en obligar al Departament de Cultura, en el termini de 4 mesos de la declaració, a emetre un informe sobre les llicències suspeses per la incoació i a fer-se càrrec de la indemnització corresponent, si n'ha de modificar o anul·lar alguna, aplicant els criteris que estableix la legislació urbanística.

mentar els vestigis conservats, són una novetat remarcable que recull la lluita portada a terme els darrers anys en la prevenció i recuperació d'aquest patrimoni, que ara es preveu des del marc de la llei.

Protecció dels jaciments no declarats BCIN ni EPA

Si la LPCC estableix que la protecció s'ha de canalitzar a través de la declaració de BCIN o d'EPA, en aquests moments la immensa majoria dels jaciments coneguts i inventariats pel Servei d'Arqueologia de la Generalitat, que no són BCIN ni encara són EPA, poden patir indefensió, ja que la llei no ha previst cap mesura transitòria que els protegeixi mentre s'aconsegueix superar els tràmits administratius per a aconseguir la qualificació d'EPA.

El títol segon sobre «Protecció del patrimoni cultural català» afirma que tots els béns integrants del patrimoni cultural català han d'ésser conservats per llurs propietaris, titulars d'altres drets reals i posseïdors (art. 21.1), però en lloc es diu que aquests no poden ésser destruïts, com sí es recollia expressament en els béns declarats i catalogats, i tampoc es sanciona. Només tenen sanció greu l'incompliment de l'obligació de comunicar el descobriment de restes arqueològiques i de lliurament dels béns trobats (art. 71.3f), i l'incompliment de suspendre obres amb motiu del descobriment de restes arqueològiques o amb motiu dels acords per l'administració competent (art. 71.3g).

Es compta amb mesures límit, com suspendre intervencions:

«El Departament de Cultura pot impedir qualsevol obra o intervenció en béns integrants del patrimoni cultural no declarats d'interès nacional. A aquest efecte, ha de requerir l'ajuntament corresponent perquè adopti les mesures necessàries per a l'efectivitat de la suspensió i, si aquest no ho fa, pot adoptar-les subsidiàriament. El Departament de Cultura, amb l'informe previ de l'Ajuntament, ha de resoldre en el termini de dos mesos a favor de la continuació de l'obra o la intervenció suspesa o a favor de la incoació d'expedient de declaració de bé cultural d'interès nacional» (art. 23.1).

I aquesta iniciativa pot procedir del propi ajuntament:

«Per tal de preservar els valors culturals d'un bé immoble, els ajuntaments poden suspendre la tramitació de la concessió d'una llicència d'obres i sol·licitar al Departament de Cultura la incoació d'un expedient de declaració de bé cultural d'interès nacional» (art. 23.2).

En realitat la llei reserva els articles 51 i 52 per a protegir les noves troballes, és a dir tot el que no s'ha pogut qualificar perquè es desconeixia la seva existència:

L'article 51 protegeix els béns mobles i tracta l'obligació de comunicar *els descobriments de restes amb valor arqueològic fets per atzar* i els de caràcter singular produïts com a conseqüència d'una intervenció arqueològica a les administracions competents en un termini de 48 hores (el termini de la llei de l'Estat és poc precís o fins a 30 dies), sense donar mai coneixement públic abans (art. 51.1). No oblidem la intercomunicació entre administracions i amb el

propietari (art. 51.2); tracta els terminis i el dipòsit provisional (art. 51.3); els drets de caràcter econòmic que puguin correspondre (art. 51.4) i el dipòsit definitiu (art. 51.5). La infracció per l'incompliment de les obligacions de comunicació del descobriment i de lliurament dels béns trobats és tipificada greu (art. 71.3f).

L'article 52 es refereix als béns immobles i tracta la suspensió d'obres pel promotor davant d'una troballa arqueològica:

«Si durant l'execució d'una obra, sigui del tipus que sigui, es troben restes o objectes amb valor arqueològic, el promotor o la direcció facultativa de l'obra han de paralitzar immediatament els treballs, han de prendre les mesures adequades per a la protecció de les restes i n'han de comunicar el descobriment, en el termini de quaranta-vuit hores, al Departament de Cultura, el qual ha de donar trasllat d'aquesta comunicació a l'Ajuntament» (art. 52.1).⁵

A partir d'ací el Departament de Cultura l'ha de comprovar i valorar en vint dies i el promotor ha de col·laborar amb els mitjans que hi tingui desplaçats (art. 52.2). Sense que aquesta suspensió tingui dret a indemnització, si bé «l'Administració pot ampliar el termini de suspensió..., supòsit en el qual, si l'obra és de promoció privada, s'apliquen les normes generals sobre responsabilitat de les administracions públiques i no s'aplica el termini de dos mesos establert per l'article 23.1» (art. 52.3). En qualsevol cas si el promotor no comunica aquesta situació (art. 5.2) i no suspèn les obres (art. 52.1) pot ser sancionat amb una falta greu, si algú ho denuncia (art. 71.3f i art. 71.3g respectivament).

En ambdós casos es planteja la situació a partir del descobridor, que és teòricament l'únic que té constància de la troballa, desconeguda fins llavors.

Restem com a mesura cautelar l'article 77:

«L'Administració de la Generalitat ha de suspendre qualsevol obra o actuació en béns culturals d'interès nacional o en béns catalogats que incompleixi el que determina la legislació sobre patrimoni cultural, i ha d'ordenar també la suspensió de les obres en què s'hagin trobat restes arqueològiques, si el promotor ha incomplert l'obligació establerta per l'article 5.2» (art. 77.1)

«Les suspensions a què fa referència l'apartat 1 poden ésser també acordades pels ajuntaments, si es tracta d'obres o actuacions subjectes a llicència municipal...» (art. 77.2).

En aquests moments ens trobem davant de situacions equívokes: el Departament de Cultura té coneixement dels jaciments, però no la gran majoria d'ajuntaments, i no es poden aprofitar les mesures protectores preventives, atès que no són encara EPA. En cas que el Departament de Cultura sigui assabentat d'una situació de perill ha d'intentar que l'Ajuntament condicioni la llicència, si encara no s'ha atorgat, i que

5. Si bé la comunicació d'un nou bé moble s'havia de fer indistintament al Departament de Cultura o a l'Ajuntament, la d'un nou bé immoble s'ha de fer primer al Departament, el qual ho ha de comunicar a l'Ajuntament. Això ens sobta davant la responsabilitat que aquesta llei atorga a les administracions locals.

el promotor vulgui col·laborar en el finançament. En cas contrari, cal vigilar que apareguin restes o esperar que el promotor avisi voluntàriament i col·labori, sinó caldrà aturar les obres i dictaminar excavacions urgents (art. 50) a càrrec del Departament de Cultura. Comesa la infracció, s'obre l'expedient i ens podem trobar amb una sanció insignificant, en especial si s'aplica la legislació urbanística, que és possible si la llicència s'havia condicionat a l'execució prèvia de prospeccions o excavacions arqueològiques. En aquests casos es produeix una doble infracció —urbanística i contra el patrimoni— i només es pot sancionar per una de les dues legislacions.

Execució de la llei i règim sancionador

El títol quart tracta de les mesures per a l'execució d'aquesta llei (capítol I) i del règim sancionador (capítol II), que hem anat comentant parcialment amb anterioritat.

El capítol I exposa el deure de conservació de BCIN i BC i les mesures a prendre per part de les administracions en el marc de llurs competències (art. 67), entre les quals destacarem l'expropiació quan es refereix a un bé immoble d'interès nacional (art. 67.4); l'obligació dels responsables de reparar els danys causats en els BCINs i BCs (art. 68); la imposició de multes coercitives de fins a 100.000 ptes, compatibles amb les sancions i reiterables fins al compliment de l'obligació (art. 69) i les inspeccions en qualsevol tipus de bé (art. 70).

La responsabilitat de les administracions locals queda patent en el règim sancionador d'aquesta llei, que els atorga la competència d'incoar expedients i de posar sancions. El règim sancionador s'aplica davant l'incompliment de les obligacions establertes per la llei, que tenen consideració d'infracció administrativa, llevat de les que constitueixen delictes (art. 71.1), que aleshores es regeixen pel codi penal.

Suposen infraccions lleus amb multes de fins a 1 milió de pessetes (art. 73.1a), en general i entre altres, les omissions d'informació a les administracions provocant una manca de seguiment i control de BCIN i BC (art. 71.2a, 2b, 2d i 2e), però també l'incompliment del deure de permetre l'accés dels especialistes als BC (art. 71.2c) o l'obstrucció de les inspeccions de les administracions competents (art. 71.2d). Els ajuntaments o els consells comarcals⁶ són òrgans competents per a sancionar les infraccions recollides en els articles 71.2b i 2c i les entitats locals la del 71.2d (art. 75.1 i 2).

Són infraccions greus, amb multes d'entre 1 i 35 milions de pessetes (art. 73.1b), entre altres, l'incompliment dels deures de permetre l'accés dels investigadors i la visita pública als BCIN (art. 71.3b) i l'incompliment del deure de preservar i mantenir els BCIN i BC (art. 71.3c); l'incompliment de l'obligació de comunicar el descobriment de restes arqueològiques i de lliurament dels béns trobats (art. 71.3f), de

suspendre obres amb motiu del descobriment de restes arqueològiques o amb motiu dels acords per l'Administració competent (art. 71.3g), però també es considera infracció greu l'atorgament pels ajuntaments de llicències d'obres i l'adopció de mesures cautelars incomplint el que disposa l'article 34 sobre autorització d'obres en un bé immoble d'interès nacional (art. 71.3h). Els ajuntaments o els consells comarcals són competents per a sancionar la infracció contenida en l'article 71.3b i les entitats locals la del 71.3g, si són comeses en relació amb actuacions de les dites entitats (art. 75.1 i 2). Per a la resta, el director general del Departament de Cultura ha d'incoar l'expedient i el conseller de Cultura imposar la sanció fins a 35 milions de pessetes, reservant les que superen aquesta quantitat al Govern de la Generalitat (art. 75.6).

Són infraccions molt greus, sancionables amb multes d'entre 35 i 150 milions de pessetes (art. 73.1c) la destrucció parcial o total d'un immoble declarat d'interès nacional (art. 71.4a), o d'un bé moble d'interès nacional o un bé catalogat (art. 71.4b), però també l'atorgament pels ajuntaments de llicències urbanístiques de desplaçaments d'immobles incomplint el que disposa l'article 37 (art. 71.4c). La incoació i sanció pertoca a la Generalitat, en els termes abans indicats.

Entre les infraccions variables, segons el dany potencial o efectiu, transcriurem:

«La realització d'intervencions arqueològiques sense l'autorització del Departament de Cultura» (art. 71.5a). En aquest cas la incoació i la sanció pertocuen a la Generalitat.

«La realització d'intervencions sobre béns culturals d'interès nacional i sobre espais de protecció arqueològica sense llicència urbanística o incomplint-ne els termes» (art. 71.5b).

La incoació i tramitació de l'expedient sancionador pertoca a l'Ajuntament o al consell comarcal i en aquests casos el règim d'aquesta llei preval sobre el de la normativa urbanística (art. 75.3). Si la sanció no supera 1 milió de pessetes l'ha d'imposar el president del consell comarcal o l'alcalde segons el nombre d'habitants (art. 75.4a i b); si oscil·la entre 1 i 35 milions i el municipi té més de 50.000 habitants pertoca a l'alcalde (art. 75.4b), però si no arriba a 50.000 pertoca al conseller de Cultura (art. 75.4c); si la sanció és superior a 35 milions de pessetes correspon el Govern de la Generalitat (art. 75.4d).

També es contempla la possibilitat que el Departament de Cultura incoï, tramiti i resolgui l'expedient sancionador, si tot i comunicar a l'entitat local competent l'existència d'indisidències d'una infracció, aquesta no li notifica la incoació de l'expedient en el termini de dos mesos (art. 75.5).

«Les actuacions o intervencions sobre béns culturals d'interès nacional i sobre béns catalogats no aprovades pel Departament de Cultura» (art. 71.5c).

En el cas d'un bé cultural d'interès local la sanció pertoca als ajuntaments o als consells comarcals.

El termini de resolució d'expedients sancionadors és d'un any (art. 79). Les infraccions prescriuen als 5 anys de ser comeses, llevat de les molt greus que ho fan als 10 anys (art. 76).

Per a les infraccions en BCINs i EPAs hi ha diverses sancions lleus (quan la manca de notificació impedeix

6. El Consell Comarcal si el municipi té menys de cinc mil habitants i l'alcalde si té entre cinc i cinquanta mil habitants.

un control), greus (art. 71.3b, 3c i 3h), molt greus (art. 71.4b i 5c) o variables (art. 71.5a, 5b i 5c). Pels restants béns es contempla una infracció lleu: l'incompliment del deure d'informar a les administracions sobre l'existència i la utilització de béns integrants del patrimoni cultural i d'obstruir les inspeccions de les administracions competents (art. 71.2d). També n'hi ha dues de greus: l'incompliment de l'obligació de comunicar un descobriment de restes arqueològiques i de lliurar els béns trobats (art. 71.3f) i l'incompliment de la suspensió d'obres en descobrir restes arqueològiques o en no atendre els acords de l'Administració competent (art. 71.3g), a més del que pot suposar la realització d'excavacions furtives (art. 71.5a).

No trobem cap referència a l'ús de detectors de metalls en activitats il·lícites que afectin el patrimoni cultural. En tot cas l'article 74 recull «L'òrgan competent per a imposar una sanció pot acordar com a sanció accessòria els comís dels materials i estris emprats en l'activitat il·lícita» i el 73.2c afirma que la utilització de mitjans tècnics en les intervencions arqueològiques il·legals pot ajudar a graduar la quantia d'una sanció.

Conclusions

En general aquesta llei sembla més ordenada i completa que la llei estatal i el règim sancionador és més complex. Ara cal redactar un reglament que faciliti els tràmits.

La primera lectura de la llei provoca cert escepticisme en comprovar que parteix d'una situació ideal, en absolut real, que a curt termini complica la protecció.

Entre les directrius que marquen bastant la mateixa organització de la llei destacarem la participació que dóna a les administracions locals en la protecció i gestió del patrimoni, les quals hauran de fer un esforç per assumir-ho. Contempla l'important patrimoni de l'Església catòlica i recorda els seus deures de vetllar-lo, i de col·laborar amb les diverses administracions públiques de Catalunya. Reclama un paper de guardià als ciutadans i declara que pretén dinamitzar la difusió com a conseqüència lògica de l'assoliment progressiu dels objectius de protecció i restauració.

Tot i recollir una sèrie de mesures tendents a estimular la conservació, continuen mancant autèntiques mesures que propiciïn el mecenatge.

Formalment, la llei, com a mínim pel que respecta al patrimoni arqueològic, és bona, ambiciosa i, en part, original. En teoria protegeix sense oblidar ni el protagonisme de totes les administracions i dels mateixos ciutadans, ni els drets i els deures dels propietaris. I volent protegir tant, entenem que potser ha desprotegit de cop els jaciments catalans (tot i ser coneguts pel Departament de Cultura) en no estar catalogats EPA i no haver-se dictat cap mesura transitòria que permeti salvar aquest obstacle en un termini, ni que sigui breu. Tot i comptar amb mesures urgents per parar intervencions i obres (art. 23 i 77) i iniciar excavacions (art. 50), ens podem trobar, davant de fets consumats, amb sancions ridícules. Delegar la incoació i les sancions d'algunes infraccions als ajuntaments implica reconèixer que tenen prou sensibilitat i prou coneixements, mentre que l'expe-

riència mostra que la majoria encara no han assolit aquestes cotes. Esperar que un promotor pari voluntàriament, avisi i col·labori sense contrapartides (art. 52) ens resulta encara difícil de creure. Més aviat succeirà que l'Administració haurà d'aturar les intervencions (art. 23), mercès a l'avis que proporcioni algun ciutadà conscienciat (art. 5). Però, quan cal aturar una obra s'ha de fer immediatament i això és ara un tant complicat, ja que aquesta acció pertoca al conseller de Cultura i això exigeix un tràmit que, per urgent que sigui, pot no arribar a temps d'impedir, per exemple, que una màquina excavadora pugui destruir el jaciment en poques hores, per no dir minuts. És evident que hi ha d'haver una delegació de competències que agiliti el tràmit, si volem arribar a temps.

En resum, la llei, sobre el paper, té molta voluntat i desplega una estratègia de protecció que reclama la figura d'arqueòleg municipal i la salvaguarda dels jaciments coneguts i inèdits que poden afectar les grans obres públiques; qualifica els jaciments coneguts en BCIN i EPA a fi de controlar i coordinar les mesures preventives protectores i inclou l'obligació d'executar intervencions arqueològiques prèvies als projectes d'obres que els poden afectar, el finançament de les quals serà a càrrec dels promotors, als quals les administracions poden ajudar econòmicament, si aquests són privats. Per a la resta de béns, que hem de suposar que són els jaciments inèdits (esperem que en un futur proper siguin en realitat només aquests), preveu també mesures (articles 50, 51 i 52), que impliquen especialment els descobridors.

Mentre no es normalitzi la protecció legal dels jaciments coneguts (BCIN o EPA) i hi hagi jaciments desprotegits, la intervenció dels ajuntaments i de la Generalitat serà fonamental per a la seva salvaguarda. També es posarà a prova la veritable sensibilitat de les administracions davant d'aquest patrimoni cultural.

Fer una llei ambiciosa sense tenir en compte la realitat del país (malauradament està lluny de tenir la sensibilitat i els coneixements necessaris per facilitar el compliment de la llei), sense preveure mesures transitòries que salvin els buits provocats (manca d'espais de protecció arqueològica i d'entorns de BCIN) i sense disposar d'una infraestructura (manca de mitjans en totes les administracions) que permeti assolir el punt de partida que situa la Llei, pot abocar a un fracàs dels seus objectius.

No es pot fer una llei sense dotar-se dels mitjans necessaris per poder-la fer complir.

Rest a mans del Govern procurar tot el que sigui necessari per aconseguir els objectius d'aquesta llei.

Llei del Patrimoni Cultural Català

Francesc Balaña Comas i
Joaquim Font Ribas

Aquest article té com a objectiu donar una visió general de la llei, però, sobretot, analitzar més a fons aquells aspectes que, per la nostra condició d'arquitectes, creiem més destacables per la seva aportació a la protecció del patrimoni, especialment l'arquitectònic. És a dir, allò que normalment anomenem monuments. També tractarem de manera succinta les restes arqueològiques per la seva vinculació amb l'edificació.

La Llei del Patrimoni Cultural Català, aprovada pel Ple del Parlament el dia 7 de setembre de 1993, és molt ambiciosa quant al seu àmbit, ja que parteix d'un concepte molt ampli del patrimoni cultural: històric, artístic, arquitectònic, arqueològic, paleontològic, etnològic, documental, bibliogràfic, científic o tècnic, en les seves condicions de moble, immoble i, fins i tot, immaterial.

Intentar regular en un mateix cos legal totes aquestes disciplines esmentades és complex i els resultats, de vegades, poden ser confusos i limitats. Això es fa palès en el cas dels béns immobles —vinculats físicament al sòl on se situen—, que estan subjectes a les disposicions legals que regulen l'ordenació del territori. Aquesta legislació urbanística contempla, mitjançant el planejament territorial o sectorial i els catàlegs, la protecció del patrimoni immoble d'una manera, sinó completa, força suficient.

Els precedents d'aquesta llei, que d'alguna manera recull, amplia, matisa o actualitza, són, principalment: la «Ley Reguladora del Patrimonio Histórico-Artístico del 13 de Mayo de 1933», la «Llei del 3 de juliol de 1934 de conservació del patrimoni històric, artístic i científic de Catalunya» i la més recent «Ley 16/1985 del Patrimonio Histórico Español».

La llei s'estructura en cinc títols, dels quals només comentarem els tres primers, ja que considerem que és on resideix el contingut més important del text. És a dir, les categories de protecció, el seu règim i les mesures de foment i difusió. Dels altres dos títols, el quart fa referència al règim sancionador, de caràcter més jurídic. El cinquè es refereix al Consell Assessor del Patrimoni Cultural Català, que es desenvoluparà per via reglamentària.

El títol I defineix l'àmbit de la llei tot classificant els béns culturals en tres categories: béns d'interès nacional, béns d'interès local i la resta de béns integrants del patrimoni cultural català. S'hi troba a faltar definicions clares i precises dels béns a protegir o, com a mínim, uns criteris de valoració per a la seva classificació.

Aquestes tres categories de béns semblen correspondre's amb les tres figures administratives que estableix la llei per a la seva inscripció: el Registre de béns culturals d'interès nacional (article 13), el Catàleg

del patrimoni cultural català (article 15) i l'Inventari del patrimoni cultural català (article 60). No queda prou clar si l'Inventari inclou el Registre o també el Catàleg esmentats. Tampoc no queda clar si aquest catàleg inclou el que la llei anomena béns culturals d'interès local. A més, es pot crear confusió amb la figura del catàleg de la legislació urbanística.

La definició dels béns culturals d'interès nacional només fixa el terme «rellevant» com a única condició per a la seva declaració, sense establir criteris o condicions que en determinin el concepte. Condicions reclamades, després, en l'article 15 per tal de definir els béns que han de ser inclosos en el catàleg.

Quant als béns immobles de «segona» categoria, anomenats béns d'interès local o catalogats, trasllada la competència per a la declaració als ajuntaments, més vinculats al territori i amb atribucions en matèria urbanística, i als consells comarcals. Sorpren que aquí no es faci menció als instruments previstos a la legislació urbanística, com són els catàlegs i plans especials de protecció, molt més específics i de tramitació completament reglada. En canvi, aquesta llei imposa en el procés de la declaració la figura d'un tècnic en patrimoni cultural, sense especificar-ne la titulació acadèmica.

El títol segon tracta del règim de protecció on s'adopta, a l'article 23, una important mesura cautelar per a tots els béns integrants del patrimoni cultural català, que suposa la possibilitat de suspendre qualsevol obra o intervenció que pugui afectar-los negativament. Una altra aportació important i nova, malgrat que només és d'aplicació en els béns immobles d'interès nacional, és el fet de prevaler la declaració sobre els plans i les normes urbanístiques que afecten l'immoble.

Quant als criteris d'intervenció sobre els béns immobles, la llei repeteix els mateixos errors que s'arrossegueu ja des de la Llei de 1933: «És prohibit de reconstruir totalment o parcialment el bé, excepte en els casos en què s'utilitzin parts originals, i de fer-hi addicions mimètiques que falsegin l'autenticitat històrica», si bé en la pràctica això no es compleix. Aquesta visió rígida i «encotillada» de la llei no permetria algunes intervencions actuals, com ara les muralles romanes de Barcelona i de Tarragona, el teatre romà de Sagunt o el monestir de Sant Pere de Rodes. Tampoc no hagués estat possible la restauració (o reconstrucció) del monestir de Ripoll o tota l'obra de Viollet le Duc. Val a dir que aquests criteris recorden les romàntiques teories ruskinianes. Les limitacions a les intervencions en béns immobles, ja siguin d'interès nacional o local, en virtut d'un rigorós purisme històric, són discutibles ja que el monument, a diferència d'altres obres d'art, mai no és una obra acabada. Gairebé tots han estat modificats, adaptats o enriquits segons les necessitats, els criteris i les tècniques constructives en cada moment històric.

El capítol IV del títol segon està dedicat íntegrament al patrimoni arqueològic. En aquest aspecte vol anar molt més lluny que la llei estatal, sobretot en la creació dels espais de protecció arqueològica (article 49), una interessant figura de caràcter preventiu, i en la qüestió de suspensió de les obres (article 52), en cas de trobar-ne restes. Ara bé, les càrregues que la seva aplicació poden suposar per al promotor de les obres el faran desistir d'invertir en qualsevol presumpta zona

arqueològica o paleontològica. Pensem que el promotor està obligat a presentar, per sol·licitar la llicència d'obres, un estudi de les possibles incidències sobre les suposades restes, que, segons com, es pot ampliar en un projecte arqueològic en el finançament del qual, diu la llei, podrà col·laborar l'Administració, sense que se'n fixi, però, la quantitat. D'altra banda, si es trobessin restes de valor arqueològic li poden suspendre les obres, sense cap dret a indemnització, i haurà de col·laborar amb els seus mitjans en els treballs de recerca. (És allò del «si lo sé no vengo»).

Quant a les mesures de foment i difusió que estableix el títol tercer de la llei, cal dir, respecte a les primeres, que es copia l'u per cent cultural de la llei estatal, amb alguns matisos. Aquest percentatge, només aplicable en pressupostos d'obres públiques superiors a 100 milions de pessetes, té un àmbit d'aplicació molt ampli. S'invertirà en tots els béns protegits, sense distinció de categories, i també en el foment de la creació artística contemporània. El que no queda prou clar és el règim d'aplicació d'aquests fons.

Com a mesura de foment també incorpora beneficis fiscals per als propietaris i titulars de drets sobre els béns, no solament d'interès nacional, sinó també, i amb això es millora la llei estatal, els béns d'interès local. Aquestes mesures són de gran importància per compensar les limitacions, i a vegades greuges comparatius, que poden afectar molts propietaris, sobretot en el cas dels béns immobles.

És de destacar l'aportació que representen les mesures de difusió per la seva novetat i per les repercussions en la sensibilització ciutadana respecte al patrimoni cultural. La creació de l'Inventari del Patrimoni Cultural Català i la seva incorporació al sistema educatiu, l'obertura al públic per a la seva visita dels béns d'interès nacional, així com la cessió d'ús dels monuments de la Generalitat en favor d'altres institucions o, fins i tot, entitats privades, són mesures bàsiques per posar a l'abast de tothom el coneixement del patrimoni i, en conseqüència, la seva estima i valoració. La protecció del patrimoni només es justifica quan el poble que n'és dipositari és conscient dels valors que representa com a signe de la seva identitat.

Per acabar, podríem dir que aquesta llei no omple cap buit legal —perquè ja eren vigents a la Llei Estatal del Patrimoni, el Text Refós en matèria urbanística i els reglaments de la Llei del Sòl—, però fa importants aportacions, com la col·laboració amb l'Església catòlica, la determinació d'entorns de protecció i la creació del Consell Assessor, entre d'altres, encara que no queden prou definides o bé remetent a reglaments posteriors. Per tant, cal reglamentar-la per justificar-la. Una llei de tanta complexitat requereix una reglamentació que l'ordeni, la detalli i n'aprofundeixi, si no es pot quedar, només, en una declaració de bones intencions.

Barcelona, 16 de maig de 1994.

La Llei del Patrimoni Cultural Català.

Contribucions del grup d'arqueòlegs del Col·legi de Llicenciats al seu redactat

**Mònica Blasco i Arasanz,
Josep M. Defaus i Congost,
Jaume Massó i Carballido,
M. Teresa Miró i Alaix,
Eduard Riu i Barrera**

La Llei del Patrimoni Cultural Català

El 17 de setembre de 1993 el Parlament de Catalunya aprovà la Llei 9/1993 del Patrimoni Cultural Català, amb la qual, finalment, Catalunya té una eina pròpia per regular la protecció, la conservació, l'acreciment, la investigació, la difusió i el foment del patrimoni cultural català, tal com promulga l'article 1 de la llei.

La llei, en tant que marc legal del patrimoni cultural, estableix unes línies generals i regula determinats temes específics que no disposen de lleis sectorials (les lleis d'arxius, de museus, del sistema bibliotecari de Catalunya i la de foment i protecció de la cultura popular i tradicional i de l'associacionisme cultural ja havien estat aprovades amb anterioritat pel Parlament de Catalunya).

Després d'un preàmbul i d'un títol preliminar de disposicions generals on es regulen l'objecte de la llei, la projecció exterior del Patrimoni Cultural Català la col·laboració entre les administracions públiques, l'Església catòlica, els particulars i els municipis històrico-artístics, vénen cinc grans títols i una sèrie de disposicions addicionals, transitòries, derogatòria i final que desenvolupen el contingut de la llei.

El títol primer defineix les categories de protecció del patrimoni cultural i estableix dues grans figures legals que són els béns culturals d'interès nacional i els béns catalogats, als quals s'afegeix tota la resta de béns que reuneixin els valors descrits a l'article 1 de la llei, amb especial referència al patrimoni documental i bibliogràfic. Aquests béns poden ser tant mobles com immobles i en aquest títol s'hi regula la definició i el procediment de declaració.

El títol segon es dedica a la protecció del patrimoni cultural, on s'estableixen els diferents deures i drets, tant dels propietaris dels béns com de les administracions, pel que fa a la conservació, al manteniment o a les transmissions, així com els tipus d'intervencions permeses o prohibides i les autoritzacions pertinents. El capítol IV d'aquest títol recull les normes específiques de protecció del patrimoni arqueològic: el seu règim de protecció, les

intervencions arqueològiques, els requisits per fer intervencions en béns declarats i catalogats, el descobriment de restes, la suspensió d'obres i la titularitat dels descobriments, i on es crea una nova figura de protecció: l'espai de protecció arqueològica.

El títol tercer recull les mesures de foment i de difusió aplicables als béns, on hi destaca l'article que fa referència a l'u per cent cultural com a mitjà de foment, a part dels ajuts específics per als propietaris de béns, i també els articles corresponents a la difusió del patrimoni, amb l'inventari, la visita pública i les publicacions, entre d'altres.

El títol quart correspon a l'execució de la llei i al règim sancionador, establint-se mesures per fer complir el deure de conservació i la reparació de danys causats, i regulant la inspecció. El règim sancionador tracta de la classificació de les diferents infraccions possibles i de les sancions que corresponen, així com d'altres temes relacionats amb la infracció com ara la responsabilitat, el comís, les mesures cautelars i els òrgans competents per imposar sancions.

El títol cinquè crea un consell assessor del patrimoni cultural català i n'estableix la composició i les funcions.

Per completar el marc legal del patrimoni cultural, en els pròxims mesos hauran de redactar-se diferents reglaments que desenvoluparan de manera detallada diversos aspectes que a la llei tan sols estan apuntats.

Contribucions del Col·legi de Llicenciats al redactat de la Llei de Patrimoni

L'elaboració de l'avantprojecte de la Llei del Patrimoni Cultural Català per part de la Direcció General del Patrimoni Cultural va anar acompanyada d'un seguit de consultes a diferents sectors vinculats al camp del patrimoni. En aquest sentit, si bé cal dir que en un moment força avançat del procés, es va sol·licitar del Col·legi de Llicenciats el seu dictamen. Aquest fou redactat pel Grup d'Arqueòlegs amb la intenció de recollir del coneixement i l'experiència fornits per la pràctica professional una sèrie de propostes que milloressin tant el tractament de les matèries pròpiament arqueològiques com les referents al patrimoni en general. L'aportació del Col·legi no va quedar reduïda a aquest dictamen, revisat per l'assessor jurídic de l'entitat per tal d'adequar totes les propostes a la legalitat, sinó que, a més i a partir de les aportacions sorgides de la discussió de l'avantprojecte, es varen redactar un seguit d'esmenes que foren presentades a la totalitat dels grups parlamentaris catalans i que, en bona part, varen ser recollides i debatudes per la Cambra. Així doncs, finalment moltes de les dites esmenes han estat incorporades al redactat definitiu de la llei, de forma que 25 d'un total de 51 de les esmenes presentades han estat incloses bé de manera textual, bé recollint-ne l'esperit.

La temàtica de les esmenes és àmplia i incideix tant en el foment de la investigació i documentació com en la protecció del patrimoni, sense oblidar les qüestions de caràcter professional.

En relació a la investigació vam suggerir la modificació de l'article 1, afegint aquest terme als

objectes de la llei; de l'article 54, on s'inclou la investigació com a supòsit per a recabar ajuts de les administracions, i de l'article 60, on consten la documentació i la investigació entre les finalitats de l'Inventari del Patrimoni Cultural Català. Totes aquestes esmenes anaven encaminades en el sentit de potenciar la importància de la recerca en patrimoni, com a eina bàsica, tant de coneixement com de protecció.

L'èmfasi en l'escrupolosa documentació del patrimoni ens va semblar que era del tot necessari per contrarestar les innombrables destruccions que s'han ocasionat amb motiu d'obres de restauració o rehabilitació justificades per simples criteris esteticistes i portades a terme sense cap control científic. Per això es va proposar d'incloure aquest aspecte a l'article 8.4, on es demanava que l'expedient de declaració contingues informes històrics, arquitectònics, arqueològics i artístics acompanyats d'una completa documentació gràfica, a més d'un informe detallat sobre l'estat de conservació del bé; com també a l'article 34, amb la inclusió d'un estudi històric, artístic i arqueològic, documentació sobre l'estat actual del bé i avaluació de l'impacte de la intervenció que es proposa en tot projecte d'intervenció en béns immobles declarats. Finalment, a l'article 47.2 es proposà la inclusió de la documentació com a intervenció arqueològica que necessita d'una autorització, ja que, de vegades, aquesta és la finalitat última d'algunes intervencions arqueològiques, amb la realització de planimetries o calcs; en aquest sentit un exemple paradigmàtic d'intervenció contemplada en la llei és la dels estudis directes d'art rupestre.

En l'apartat estricte de protecció del patrimoni es van proposar i acceptar diverses esmenes encaminades a incrementar les instàncies on poder elevar les denúncies sobre destruccions, amb la inclusió del Departament de Cultura més de les administracions locals, ja que sent qui gaudeix de les màximes competències (art. 5.2) no es considerava aquesta possibilitat en el primer redactat de la llei. També es va plantejar i acceptar que les obres on apareguessin restes arqueològiques poguessin ser aturades per la direcció facultativa de l'obra i no només pel promotor, ja que aquesta és qui coneix amb més proximitat el problema (art. 52), i, finalment, es proposà augmentar les sancions econòmiques per actes contra el patrimoni (art. 73), si bé en aquest cas l'augment no va ser tan gran com s'havia demanat. En aquesta línia també anava l'esmena a la disposició final, en el sentit que l'increment de les sancions no fos inferior al de l'índex oficial del cost de la vida.

Per a gaudir d'un ampli marge de protecció del patrimoni arqueològic i evitar dobles declaracions, se suggerí que en el cas que els béns culturals immobles inclosos en les diferents categories de béns immobles (monument, conjunt històric, jardí històric i lloc històric) presentin en el subsòl restes que siguin susceptibles de ser estudiades arqueològicament tindran també la categoria de zona arqueològica (art. 7.2), ja que, fins ara, en la majoria dels casos la protecció s'ha limitat a la part arquitectònica. Com a conseqüència d'aquesta esmena es va modificar també l'article 48, el qual feia referència a les intervencions en zones arqueològiques i ara ha passat a fer referència a intervencions per obres en béns immobles d'interès nacional.

També amb la intenció d'assolir la màxima protecció possible per al patrimoni arqueològic cal contemplar la inclusió dels jaciments arqueològics del terme municipal en els catàlegs municipals de béns immobles (art. 17.4), tot i que la nostra esmena estava pensada per als catàlegs urbanístics i no per a aquesta nova figura que crea la llei de bé d'interès local. En aquest cas, si bé nosaltres proposàvem la inclusió de tots els jaciments que formen part de l'Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya, la llei només proposa la inclusió obligatòria dels jaciments declarats espais de protecció arqueològica. En aquest sentit cal dir que no s'ha recollit una proposta nostra de considerar espais de protecció arqueològica tots els jaciments inclosos a l'IPAC. En el règim de protecció dels béns catalogats, vam creure convenient que la llei fes una referència expressa a la normativa arqueològica, i no només a la urbanística, fet que ha estat recollit en part, fent una referència al règim jurídic que estableix la mateixa llei de patrimoni.

En els articles de la llei que al·ludien a l'enderroc o desplaçament d'immobles (art. 32.1 i 37), vam aconseguir que s'hi inclogués l'obligatorietat de la realització d'una intervenció arqueològica prèvia, per tal d'evitar la pèrdua d'una considerable informació històrica.

A part de la protecció, una altra qüestió que calia tenir en compte era la de la conservació, ja fos dels béns mobles o dels immobles. Així se suggerí que quan sigui necessari fer un dipòsit provisional d'un bé moble, aquest es faci en les adequades condicions de seguretat i de conservació (art. 43.2), condicions que també haurà d'oferir el destí definitiu de les restes arqueològiques trobades tant en intervencions autoritzades com per atzar (art. 51.5). Pel que fa als béns immobles, la seva conservació és important en el cas que siguin adequats per a la visita pública, així com la seguretat dels visitants (art. 61.1).

L'afermament de l'arqueòleg professional i la seva intervenció en diferents qüestions que la llei contempla fou un dels aspectes on es va fer major èmfasi tot i que finalment poques esmenes foren incorporades al text definitiu. D'aquestes cal destacar la formulada a l'article 6.2, en el sentit d'incloure necessàriament professionals qualificats en el camp del patrimoni en els òrgans d'estudi i proposta per a la preservació, la conservació, la protecció i la vigilància del patrimoni cultural dels municipis històrico-artístics, així com la inclusió d'altres institucions científiques o tècniques diferents de l'Institut d'Estudis Catalans com a institucions amb potestat per emetre informes en els expedients de declaració de béns culturals. A un nivell més particular es proposà suprimir la demanda de capacitat econòmica als directors de les excavacions (art. 47.3).

D'altra banda, cal dir que també s'han incorporat a la llei altres esmenes de menor importància, les quals fan referència a qüestions de detall i clarificació del redactat.

Això no obstant, tot i la incorporació d'un bon nombre d'esmenes, n'hi ha d'altres que nosaltres

consideràvem molt importants i que finalment no s'han recollit, com pot ser la protecció específica del subsòl en les declaracions de béns immobles (que, tot i que es recull, considerem que es fa d'una manera massa vaga); la regulació dels estudis d'impacte ambiental pel que fa al patrimoni arqueològic, demanant la realització expressa de prospeccions arqueològiques en base a les quals es puguin aplicar les mesures de protecció adients; la demanda que tot projecte d'obra pública hagués de ser informat pel Departament de Cultura abans de la seva aprovació, per poder actuar amb antelació suficient a l'inici de les obres; raonar la denegació d'autorització d'intervencions arqueològiques, i, finalment, la inclusió d'un article on es fes una reserva d'activitat de la professió d'arqueòleg, en el sentit que aquest és l'únic professional qualificat per dirigir intervencions arqueològiques i per signar memòries científiques d'intervencions i informes vinculants sobre els béns integrants del patrimoni arqueològic, tot afegint un apartat sobre titulacions acadèmiques i experiència professional necessàries per a exercir la professió. Esperem que, si en el text de la llei no s'ha pogut incloure aquesta última i important esmena, sí pugui incloure's en el reglament de desenvolupament de la llei que haurà de redactar-se pròximament.

Raimon Carrasco i Nualart

Subdirector General
Subdirecció General Tècnica
Departament de Cultura
Generalitat de Catalunya
Rambla Santa Mònica, 8
08002 Barcelona
(93) 318 50 04

Araceli Martín i Còlliga

Arqueòloga
Servei d'Arqueologia
Departament de Cultura
Portaferrixa, 1
08002 Barcelona

Francesc Balañà Comas i

Joaquim Font Ribas

Arquitectes
C/. Aragó, 343, 3r, 1a - A
08009 Barcelona
(93) 457 74 95

Mònica Blasco i Arasanz,
Josep M. Defaus i Congost,
Jaume Massó i Carballido,
M. Teresa Miró i Alaix,
Eduard Riu i Barrera

Arqueòlegs
Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats
en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya
Rambla de Catalunya, 8 pral.
08007 Barcelona